
RIKSDAGSVALET 1994 – HÄNDE DET EGENTLIGEN NÅGONTING?

JANERIK LARSSON

Valets utgång skapade självklart besvikelse bland den svenska borgerligheten. En hel del förtjänar nu att omprövas och diskuteras. Men valet var ingalunda någon stor framgång för ytterlighetsvänstern. De båda tillväxtpartierna m och s vann nästan två tredjedelar av valmanskåren

Jag tror att riksdagsvalet mår väl av en lång och eftertänksam analys. Förmodligen är det först en bit in på 1995 som vi kommer att ha tillräckligt underlag för riktigt intressanta analyser av vad de svenska väljarna tänkte och tyckte på valdagen 1994.

Tillväxtpartierna vann

Media spelade direkt upp temat "vänstervind" och "vänsterseger". Men en lika relevant tolkning är den som s-riksdagsmannen Widar Andersson presenterade i en SvD Brännpunkt-artikel redan 940922: de båda tillväxtpartierna s och m samlade uppemot 68 procent av väljarna bakom sig.

Den mediala vänstervindtesen sökte ju göra gällande att det var vänsterpartiets eller miljöpartiets politik som på något

dramatiskt sätt fått väljarnas sympati. Så var det inte.

Synonyma begrepp

Två begrepp har varit centrala under Bildt-regeringen: kris och systemskifte. De har används så ofta och på ett sätt som sannolikt gjort att många medborgare sett dem som synonymer. Inte undra på att regeringspartiernas valresultat inte blev så lysande.

En tanke som många givetvis tänkte långt före valnatten är denna: hur ska en regering med all sin energi inriktad på de inre problemen (och det gäller även en socialdemokratisk minoritetsregering) kunna avsätta tillräckligt med tid och tillräckligt många duktiga politiker för att förklara för medborgarna vad som sker och varför det sker. Politik är i hög grad pedagogik. Att bara hänvisa till Marknaden eller EU eller Bundesbank föder ofelbart motreaktioner. Politikerna måste VILJA.

JANERIK LARSSON är informationsdirektör på Svenska Arbetsgivareföreningen.

Framtida öden

Här kommer givetvis naturligt in frågan om medias ansvar som Carl Bildt tog upp i Publicistklubbens eftervalsdiskussion. Media hittar alltid "förlorare", men har oerhört svårt att hitta "vinnare" – de dåliga nyheterna är det media gillar.

En eftervalsdebatt bör gälla de olika partierna och deras agerande under valrörelsen och naturligtvis om deras framtida öden och äventyr. Här har redan folkpartiets väg efter att Bengt Westerberg lämnat partiledarposten anmält sig som en stor fråga.

Svenska Dagbladet har på sin ledarsida ("Det finns en del att diskutera" 949921, "Det nya uppdraget" 940927, "Förnyelse i sak och form" 940928) på ett intressant sätt visat att även moderata samlingspartiet har goda skäl att fundera över sin framtid.

Tillväxtkraften består

Samspelet mellan maktspelet/partipolitiken och idéerna är givetvis intimt, men jag tror ändå att det riktigt viktiga är idéerna och det sätt på vilket de kommuniceras med befolkningen.

Jag har då svårt att göra en annan analys än den Widar Andersson, Mats Svegfors, Hans Bergström, Per T Ohlsson och andra gjort: det finns förutsättningar för en tillväxt- och förändringskraft i svensk politik som kan ta sig olika uttryck men det är valet för eller emot denna som är det avgörande.

Skyttegravsromantiken

Här finns alltså en stabil kraft som visserligen är inbegripen i ett dagligt maktspelet men som idémässigt har en bas bortom höger och vänster, bortom de deprime-rande skyttegravarna. Skyttegravsromantikerna till höger och vänster har sökt göra valresultatet till sitt – om det bleve en bestående sanning vore det illa för Sverige och svenskarna.

Krispolitik vinner man inga röster på. Däremot är systemskiftet givetvis i princip en fullt möjlig röstvinnare. Det handlar om förmågan att leda, att peka på det konstruktiva i förändringarna, på de nya möjligheterna. Och i den situation Sverige befinner sig i är det en nödvändig politik. Helt oavsett den del av krisen som har som orsak faktorer bortom svensk kontroll.

Relevanta frågor

Men även om ordet "systemsifte" kanske nu blivit väl slitet är det uppenbart att många av de centrala frågeställningar som formulerades av de s k nyliberalerna – av oss nyliberaler borde jag kanske säga även om jag tycker att också det ordet nu förlorat sin mening – är högst relevanta. Diskussionen om vad man kan och bör göra borde således nu fortsätta och kanske vitaliseras ånyo.

David Frum, en amerikansk journalist, har i boken *Dead Right*, på ett mycket vittalt och stimulerande sätt analyserat den amerikanska liberal-konservativa rörelsens (rörelsernas!) problem. Något liknande skulle behövas här hemma.

Vilsen debatt

En debatt som började i en mycket optimistisk anda i början av 80-talet har nu blivit alltmer bekymrad och vilsen både där och här. Det glada supply-side-budskapet om att ekonomins frihet har de snabba, rejäla lösningarna på alla problem består inte. 80-talet må vara djupt och orättvist förtalat, men att det finns andra problem än de rent ekonomiska är uppenbart. Douglass North har blivit en än viktigare röst, likaså Charles Murray. North pekar på de goda institutionernas betydelse, Charles Murray på de fatala konsekvenserna av familjens upplösning. Ingetdera låter sig påverkas av rejäla, utbudsstimulerande skattesänkningar. I vår egen debatt har Per Molander nyligen i *Akvedukten vid Zaghouan* pekat på institutionernas skörhet och behovet av att komplettera det demokratiska och marknadsekonomiska budskapet med en uppmaning till omsorg om de sociala band som håller människorna i ett samhälle samman.

Skruva tillbaka historien

Medelklassen önskar ett nationaliserande av alla risker och här finns den politiska makten. Ansvarstagandets moral försvinner i den processen och USAs 80-tal är lika mycket krisen för en amoralisk värld av finanshajar som krisen för de svarta slumområdenas människor. I både finanshajarnas och sluminvänarnas värld finns det nyanser och "lag och ordning" är lättare att ropa på än att beskriva. Drömmen att man skulle kunna skriva tillbaka

historien genom att avskaffa alla sådana ordningar som stimulerar dåligt uppträdande är nog mest en dröm.

Höga skatter och många regleringar är riskfrihetspremien tror många. Här fanns kanske den riktigt starka drömmen i 1994 års svenska val. Den besvikelse som dessa drömmar kommer att möta kommer i sin tur att producera helt andra valresultat framöver. Att acceptera risk är en mycket svår, komplicerad process och få ämnen torde nu vara värda mera intellektuella ansträngningar än just risktagandets psykologi – och politik.

Tillfredställande svar

Demografien är ett annat ämne som förbluffande nog spelar en begränsad roll i samhällsanalyserna. Sjukvårdspolitiken blir i ett demografiskt perspektiv särskilt intressant. På alla andra områden leder teknologiska framsteg i kombination med priskonkurrens till större effektivitet, högre produktivitet och lägre priser. Varför skulle teknologiska och medicinska framsteg göra just sjukvården dyrare? Den borde bli billigare. Men kanske är det priskonkurrensen som saknas och hur den ska introduceras är inte lätt att ge ett politiskt tillfredsställande svar på. Men arbetet borde fortsätta med detta i sikte.

Hantera kaos

Vaclav Klaus talade på Mont Pelerin-mötet i Cannes i år om samspelet mellan avsikter och spontana, inte planerade förlopp. Den politiker som likt Klaus betonar den politiske ledarens pe-

dagogiska uppgift, att föra ut insikter och samband till befolkningen låter sig inte överraskas av detta samspel. Kanske bör svenska politiker lära sig mera om hur man hanterar det oväntade, hur man hanterar kaos. Om man nu kan lära sig detta på annat sätt än genom att ha varit med. De politiker som var med i Bildt-regeringen och som finns med framöver har viktiga erfarenheter som kommer att vara nyttiga igen.

I marginalen finns det rader av frågor som analyserna av valet och av Bildt-regeringen 91 – 94 bör ägna sig åt:

- När var det egentligen som orken tog slut?
- Vad hände egentligen i den ekonomisk-politiska beslutsprocessen 1992?
- Hur blir man bra kommunikatörer?
- Varför såg man inte att elände och systemskifte för många blev ett och det-samma? Var det oppositionen och de fackliga organisationerna som hand i hand med media tvingade fram denna bild? Kunde detta blivit annorlunda? (Det tror jag.)
- Hur premierar en regering politisk och kommunikativ kompetens i stället för den byråkratiska, administrativa, sak-politiska?
- Hur förmår man se resultatet som vikti-

gare än medlet (partiet) när det är partiet som skapar den där sköna gemenskapen, hemmalaget, vi mot dom, det trygga kriget. I inledningen till min bok *Bortom vänster och höger* belyser jag detta med en bild av Gaza efter intifadan: "Kriget gör problemen lättfattliga. De är fiendens fel. Om han bara försvinner kommer problemen att lösas."

- Var regeringen Bildts vänner i organisationsvärlden för lojala under de tre åren? Var det för många som teg och höll tummarna – i stället för att genom en mångsidig debatt skapa större handlingsutrymme för Bildt-regeringen?

Idédebatten avgörande

Jag tror inte att man i det förflutna kan hitta kartor som duger för framtiden. Framtiden är osäker, är en risk. Men just därför är idédebatten så avgörande. Här har det sena 90-talets socialister mycket litet att komma med. Således är framtiden ljus för den liberal-konservativa höger som nu inte hemfaller åt sekteristiska stollerier typ Ny Demokrati, som inte lägger tyngdpunkten vid att förfölja motståndarna från gångna tider utan åt att vinna proselyter åt frihetens och liberalismens idéer för framtiden.